

תפיסת חוויות לחימה של חיילי מילואים במבצע "עופרת יצוקה" במפגש עם טקסט ספרותי

מאת: רועי חיון, בוגר תואר MA, בית הספר לטיפול באמצעות אמנויות, אוניברסיטת חיפה.
בהנחיית: פרופ' וייסמן הדס, ד"ר צורן רחל, אוניברסיטת חיפה.

המפגש הטיפולי בביבליותרפיה נבדל ממפגש טיפולי בתחומי תרפיה אחרים בכך שמלבד קולותיהם של המטפל והמטופל בחדר, מוכנס באופן יזום קול שלישי והוא הטקסט הספרותי (צורן, 2004). המחקר הנוכחי משלב בין תיאוריה ומחקר בספרות ופסיכולוגיה ובין חוויות לחימה וטראומה על מנת לבחון באופן אמפירי הדהוד בין טקסט אסתטי ספרותי ובין חוויה של האדם. בחינה מסוג זה מכונה במחקר הנוכחי "הדהוד" שכן היא כוללת תהליכים מקבילים אשר יכולים להתרחש דרך טקסט בראי של חווית האדם: תהליך אחד הוא השפעת חווית האדם- המציאות שלו- על תגובת קריאה ופרשנותו לטקסט. התהליך השני הוא השפעה חוזרת של הטקסט על האופן בו האדם יתפוס את אותה חוויה. מחקר זה בוחן האם וכיצד מתרחש הדהוד זה. ההשערה המרכזית של המחקר הייתה כי ימצא הדהוד בין פירוש טקסט ספרותי לבין תפיסת חווית לחימה- זאת, לא רק בתוך אופן פירוש הטקסט אלא גם בתוך תפיסת חווית הלחימה עצמה, כפי שהיא תשתקף לאחר תהליך ראשוני של חשיפה עצמית ולאחר קריאת הטקסט.

במחקר השתתפו שמונה חיילי מילואים שלקחו חלק פעיל במבצע "עופרת יצוקה" (ינואר, 2009). התקיימו שני ראיונות חצי- מובנים (Herman & Bonarius, 1991) עם כל משתתף, שבוצעו בהפרש של שבועיים בין הראיון הראשון לשני (ביוני, 2010, כ-18 חודשים אחרי השתתפותם במבצע). בראיון הראשון התבקשו המשתתפים לבחור חוויה משמעותית אחת מהלחימה במבצע עופרת יצוקה ולספרה. שלושה ימים לאחר הראיון הראשון (לקראת הראיון השני) כל המשתתפים קיבלו בדואר אלקטרוני תמלול מילה במילה של סיפור חווית הלחימה שסיפרו בראיון הראשון.

בשלב זה נבחרו מתוך שמונת המשתתפים ארבעה משתתפים באופן אקראי, אשר קיבלו בנוסף לתמלול סיפורם גם סיפור אסתטי קצר, הוא הסיפור- "שלושת המלכים הכהים" (וולפגנג בורכרט, 1945), אותו הם נתבקשו לקרוא לקראת הראיון השני בנוסף לתמלול סיפורם.

בראיון השני נשאלו כל המשתתפים שאלות ביחס לסיפורים שקראו. הקבוצה שקיבלה רק את סיפור החוויה האישית, שסופרה בראיון הראשון, התייחסה אליו והקבוצה שקיבלה גם טקסט סיפורי אסתטי התייחסה לסיפור החוויה האישית ולאחר מכן לסיפור "שלושת המלכים הכהים". בהמשך, התבקשו המשתתפים לספר שוב את סיפור חווית הלחימה האישית מחדש.

הליך זה נועד לענות על **שאלת המחקר המרכזית**: כיצד יבוא לידי ביטוי הדהוד בין תגובת קריאה לטקסט ובין סיפור חוויה חריגה כחווית לחימה?

מניתוח סיפורי חוויות הלחימה ותגובות הקריאה עולים ממצאים מעניינים:

א. החוויה והדהודה באים לידי ביטוי באופן בו המשתתפים פירשו את הטקסט הספרותי האסתטי, **באופן המרחיב לגבי תפיסת המשתתפים את חווייתם ורגשותיהם.**

ב. **נמצא הבדל בין סיפור החוויה בשנית ביחס לשני סוגי טקסט שונים:** הדהוד הטקסט הספרותי נמצא שונה מהדהוד טקסט החוויה עצמה בכך שבעקבות הטקסט הספרותי הופיעו בסיפור החוויה בשנית אלמנטים אשר לא היו בסיפור החוויה לראשונה ואשר מרחיבים את הסיפור מבחינת תיאורו ומבחינת נקודת הזווית ממנה הוא מסופר. זאת בעוד שקריאת טקסט החוויה עצמה בלבד חיזק, חיידד והרחיב תמות קיימות אך לא שינה את הסיפור.

חשיבות המחקר נובעת מהזיקה בין האופן בו תיארו המשתתפים את חווייתם ובין האופן בו הם פרשו טקסט סיפורי אסתטי. זיקה זו, הקיימת בספרות בתחום הביבליותרפיה (איזר, 1978, צורן, 2005; Holland, 1975) מרמזת על יכולתו התרפויטית של הטקסט ועל היותו מצע להעברה של חומרים בלתי מודעים מתוך חוויית האדם. עם זאת חסרים בספרות ניסיונות אמפיריים לבדוק טענות תיאורטיות אלה כפי שנעשה במחקר הנוכחי. בנוסף, החידוש של המחקר בא לידי ביטוי בתהליך המחזיר חזרה טקסט ספרותי אסתטי לתוך החוויה והמבט הייחודי שתהליך זה מאפשר.

ההשלכות הטיפוליות של המחקר נוגעות בבחירה בטקסט למטרות טיפוליות, מתייחסות לסוג הטקסט ומאפשרות לביבליותרפיסטים נקודת משען נוספת בבחירת סוגו- בהתאם לצרכי המטופל. כך מראה המחקר כי קריאת טקסט ובו תמלול סיפור החוויה בלבד, מאפשר חידוד של החוויה וארגונה. עם זאת, הוספת טקסט אסתטי מאפשרת בנוסף עיבוד עמוק של החוויה ויצירת חוויה חדשה, ואולי מעובדת יותר. כמו כן מתייחס המחקר לקשר בין ביבליותרפיה, חוויות לחימה וטראומה. נרטיב שנוצר במהלך ואחרי חוויה קשה לרוב אינו שלם, וחוסר שלמות זו היא מקור לכאב פוסט טראומתי. המשמעות מספקת ארגון עבור מה שאירע בעבר ומה שמתרחש בהווה (Hagemester & Rosenblatt, 1997). אותו הזהוד בו עוסק המחקר הנוכחי, מאפשר להאיר ולחשוף דרך התגובות לטקסט אזורים רגשיים או פסיכולוגיים שתוקים, חבויים או לא שלמים בתוך החוויה, במקרה זה חווית לחימה. לאזורים חבויים אלה קראתי "פערים מעופרת יצוקה". בד בבד מראה המחקר כיצד **הפערים שבטקסט** מאירים את הפערים בחוויית האדם באופן בולט ומאפשרים את השלמתם- גם דרך הסיפור וגם, בהמשך, באופן ישיר דרך שינויים בסיפור החוויה בשנית. כך, מחקר זה פותח דלת להרחבת השפה הטיפולית ומציע אפשרויות ליישם תהליכים ביבליותרפיים באמצעות השימוש בטקסטים בהקשר של עיבוד חוויות לחימה.

רשימת מקורות

בורכרט, ו. (1989). **מוצרט הקטן שלנו: סיפורים**. מגרמנית: גבריאל צורן. תל אביב: ספרי סימן קריאה.

צורן, ר' (2004). **קריאה וזהות: הדיאלוג עם הטקסט הספרותי, מקומו בעיצוב זהות של הקורא ואפשרויות יישומו בביבליותרפיה**, חיבור לשם קבלת "דוקטור בפילוסופיה" אוניברסיטת חיפה.

צורן, ר' (2005). מבוא לביבליותרפיה. בתוך: א' אור וד' אמיר (עורכות) **בשפה אחרת, תרפיה באומנות- סיפורי טיפול** (עמ' 241-235). בן שמן: מודן.

Hagemester, A. K., & Rosenblatt, P. C. (1997). Grief and the sexual relationship of couples who have experienced a child's death. *Death studies*, 21, 231-252.

Herman, H. J. & Bonarius, H. (1991). The person a co-investigator in personality research. *European Journal of Personality*, 5, 199-216.

Holland, N. N. (1975). Unity, identity, text, self. In J. Tompkins (Ed.), (1980). *Reader response criticism: From formalism to post structuralism* (pp. 118-133). Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Iser, W., (1978). *The act of reading: A theory of aesthetic response*. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press.

מילות מפתח: ביבליותרפיה, חווית לחימה, פערים בטקסט, מבצע "עופרת יצוקה".

רועי חיון, דוא"ל: roihayon@gmail.com